

KÖZLEMÉNYEK

Segeth Tamás emlékkönyvének magyar vonatkozásai.* A Biblioteca Vaticana XVI. századi gyűjteményében akadtam rá a skót származású Segeth Tamásnak bőrkötéses emlékkönyvére. A 14×16 cm nagyságú, 125 számozott lapból álló, Vat. Lat. 9385 jelzésű vatikáni kincsről először Baumgarten tett említést a *Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte* V. Band. 1892, 88. lapján. Ezt ismertette nálunk Heinrich Gusztáv „Régi emlékkönyv” című rövid beszámolójában az *Egyetemes Philológiai Közlöny* 1893. XVII. évf. 233. lapján. Mindketten megjegyezték, hogy a 38. és 91. bejegyzést magyar kéz írta. Az első ugyanis Thököly Istvántól, a másik Ceglédi Jánostól való. Baumgarten és Heinrich közölték ugyan Thökölynek Senecától vett idézetét, de Ceglédi héber sorait egyikük sem tudta megfejteni.

Más vonatkozásban tárgyalt az emlékkönyvről Florio Bánfi az *Archivio Storico per la Dalmazia* című folyóiratban 1938, XXVI. évf. 322. lapon „Marino Ghetaldi da Ragusa e Tommaso Segeth da Edimburgo” címmel. De cikkében külön nem tért ki a két magyar diák emléksoraira.

A féltve őrzött vatikáni kézirat első lapján a következő mondat olvasható: „Thomae Segethi Scoti collectio plurimum erga ipsum amicitie monumentorum a viris Illustr. scripta”. Segeth barátai valóban a XVI. század leghíresebb humanistái voltak. Annál figyelemreméltóbb, hogy az emlékkönyv írói között két magyar diákot is találunk. Az egyik – mint előbb említettem – Thököly István, a másik Ceglédi János.

Thököly 1600-ban ment Páduába a heidelbergi egyetemről. Itt ismerkedett meg Segeth Tamással. Az album amicorum 46. lapja őrizte meg barátságuk emlékét. Thököly azzal kedveskedett humanista társának, hogy emlékkönyvébe Seneca mély tartalmú gondolatait jegyezte fel: „Nulla est maior victoria, quam vitia domuisse. Innumerabiles sunt qui verbos [!] qui populos habuere in potestati [!], paucissimi qui se. Stephanus Teokeli Baro in Kesmark, Ungarus scribebat 8. decembr. Anno 1600.” Mind a „potestati”, mind a „verbos” szavak használata arra enged következtetni, hogy Thököly nem volt otthonos a latin grammatikában. Baumgarten a „verbos” helyett önkényesen „urbes”-t ír.

Sokkal nagyobb meglepetést jelentett számomra Ceglédi János páduai diákunk bejegyzése. Nevével először 1597-ben találkozunk a juristák anyakönyvében. Tudása és tekintélye egyre növekedett, 1599-ben már címere és neve is felkerült az Universitas falára. Az emlékkönyv 119. lapja nemcsak arról tesz tanúságot, hogy Ceglédit meleg barátság fűzte Segethez, hanem arról is, hogy komoly eredményt ért el a héber filológiában. Barátjának könyvébe ugyanis zsidó nyelven írta a következő sorokat: „Sokan elismerik nagy kiválóságodat és ezért vésik be szeretetüket könyvedbe, s velük ime irok én is, kifejezvénn ezzel azt, hogy kész vagyok érted megtenni mindent, mit lelked kíván. Békeség”. A héber betűkkel írt szöveg után latin mondat következik. „In memoriam tui nominis scribebat haec Venetiis in patriam saluturus [!] (rediturus?) Joan. Cegletius Ungarus 7 Decembr. 600”.

* Vö. MONOK István: *A Magyar Könyvszemle meg nem jelenhetett évfolyama 1947-ből.* = MKsz (117.) 2001. 4. sz. 489–494. (Barlay Ö. Szabolcs közleményére történő utalást lásd a 493. lapon.)

A héber emléksorokat Umberto Cassuto, a római állami egyetem semita filológusa fordította le Florio Bánfi részére és megjegyezte, hogy Ceglédi János még nem ismerte teljesen a héber nyelvtani sajtóságokat. Ugyanez a véleménye Szentiványi Róbert professzornak is. Az 1946. évben Rómában tartózkodó Apisdorf bécsi egyetemi tanár Ceglédi soraiban a középkori héber beszéd és írásmód hatását vélte felfedezni.

Thököly és Ceglédi emléksorai önmagukban véve nem sokat mondanak. Jelentőségük azonban egyre szembetűnőbb lesz, ha közelebbről vizsgáljuk Segeth Tamás páduai tartózkodását és humanista szerepét. A skót Segeth ugyanis Vincenzo Pinelli páduai humanistának volt titkára és mint ilyen szoros barátságot tartott fenn a Pinelli-akadémia nevezetes férfjaival.¹ Ezek közül megemlítem Sarti, Lorenzo Pignoria, Scaligero, Francesco Mussato, Sperone Speroni, Torquato Tasso, Giuliano De Medici, Carlo Borromeo, Sigonio és Paolo Manuzio humanisták nevét. Ezzel a tudományos körrel jutott kapcsolatba Thököly István és Ceglédi János. Ha szem előtt tartjuk ezt a művelődéstörténeti hátteret, akkor a különben érdektelennek tetsző emlékkönyvi bejegyzések új megvilágításba kerülnek. A kérdés gyökeréről, a páduai akadémiák Magyarorszáig terjedő befolyásáról később tárgyalok. Céлом most mindössze az volt, hogy az eddig megfejtés nélkül hagyott héber emléksorokat magyar fordításban közöljem, másrészt rámutassak a magyar humanizmusnak eddig még fel nem kutatott forrásaira, melyek közül most csak a Pinelli-akadémiát érintettem.

BARLAY Ö. SZABOLCS

Recenziók magyar szerzőkről az *Acta Eruditorum* korai évfolyamaiban. Arra a kérdésre, mikor jelent meg első ízben nyomtatott könyvismertetés vagy recenzió magyar szerző művéről, még a témában járatos irodalomtörténészek sem tudnak mindig felelni. Míg az első magyar nyelvű folyóiratra várunk kell a 18. század utolsó negyedéig, külföldön már száz évvel korábban felfigyeltek, ha nem is a magyar szépirodalomra, de magyar szerzők tudományos igényű kiadványaira. A lipcei *Acta Eruditorum* volt az a folyóirat, ahol 1682 és 1700 között három magyar szerző mintegy kilenc kiadványáról jelent meg hosszabb-rövidebb ismertetés, illetve bírálólat.

Ezt a folyóiratot a szászországi tudósoknak az az igénye hozta létre, hogy ne maradjanak le olasz, francia és angol kollegáik mögött, ugyanis ezekben az országokban már a 17. század hatvanas éveiben kiadnak olyan tudományos folyóiratokat, amelyek nem csupán a Párizsban, vagy Londonban megjelent műveket kísérik figyelemmel. Otto Menckének, aki 1669-ben lesz a lipcei egyetem professzora, támad az az ötlete, hogy egy ilyen folyóiratot a kor tudományos nyelvén, latinul is ki lehetne adni, ehhez megszerzi részben a szász királyi udvar, részben más angol és német tudósok (Robert Boyle, Thomas Gale, John Wallis, Leibnitz) támogatását. Ezek után 1682-ben bocsájta ki negyedréti alakban az *Acta Eruditorum*ot, amit eleinte főleg maga ír és 1707-ben bekövetkezett haláláig szerkeszt. A folyóirat példányszáma 800–1000 között mozgott,¹ s azt a legtöbb európai országban járatták; így például úgy tűnik, indulásától fogva eljutott a marosvásárhelyi Teleki-gyűjteménybe is.²

Az első magyar szerzőről szóló könyvismertetést is, úgy tetszik, Mencke kiváló angliai kapcsolatainak köszönhetjük. A lipcei tanár még 1680-ban járt Londonban és Oxfordban, ahol a többi

¹ Pinelli magyar kapcsolatait érintettem: *A Clusiusnál található magyar növénynevek kérdése* c. cikkemben. = *Magyar Nyelv* (44.) 1948. 69.

¹ LAEVEN, A. H.: *De 'Acta Eruditorum' Onder Redactie Van Otto Mencke*. Amsterdam-Maarsen, 1986. 245.

² SZAUDER József–TARNAI Andor (szerk.): *Irodalom és felvilágosodás*. Bp. 1974. 424.